

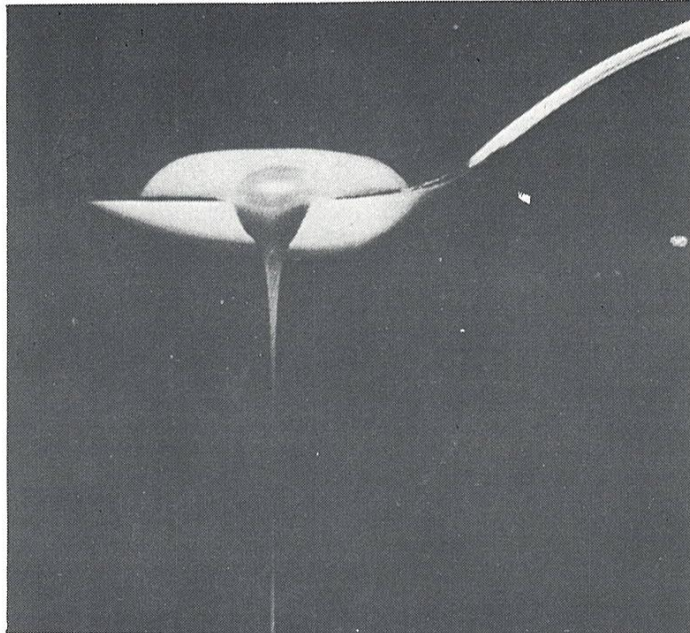
Poljja

časopis za kulturu, umetnost
i društvena pitanja
novi sad — godina XXXV
cena 5000 dinara

april '89 broj 362

priča o ružičastoj rotkvi i crvenoj pukotini

Trijumfalnim zapadnjačkim načinom vođenja ljubavi prevodi se suštinska teskoba muške klase. To o čemu seksualni atleta onako spektakularno trubi pre svega je njegova sopstvena slabost: kad falus označuje kao metonimijski produžetak njegovog srećnog vlasnika, kad o vlastitim dostignućima pripoveda grozničavo količinskim rečima i potvrđuje se spram svih seks-na-eks majstora, kukavaca što ga tupe na ulici, što šeptrljaju pravo iz šlica, on opet samo bajanjem otklanja nestalnost svog erotiz-

ma. »Bokte, al' sam joj ga nabio«: poslednji poklič pobednika istovremeno je i priznanje. Bestidni Herkul zacopan u vlastitu opremu pre svega je dete koje oplakuje svoju lakovernost.

monolog sa buretom, kofom i vodom

Stvaranje, to je neprestano osećanje da ti je duša u nosu. To je strah da ne padneš (i razbiješ nos!) pod težinom tereta koji nosiš, to je iznudeno samosavlđivanje, izdržati još jedan korak, i još jedan, i tako neprestano, korak po korak dok ne padneš i razbiješ nos a još i bos!

uvod u filozofiju

eugen fink

Još uvek smo pred ulazom u filozofiju. Tačnije, mi tek tražimo vrata da nekako uđemo unutra. Mi sami još nismo napravili nikakav početak s filozofiranjem, nego se obraćamo za savet misliocima koji su na glasu kao filozofi, štaviše, vodećim filozofima naše epohe. Ali nismo li se time pokorili nekom autoritetu? Ili bar nekom primeru? Pošto smo priznali da, pre svega, ne znamo šta je filozofija, niti da znamo njen predmet a ni metodu, pošto smo na taj način bili u neprilici, želeli smo da vidimo kako je početak filozofije preduzet kod Huserla i Hajdegera. No, da li smo time ikako izašli iz neprilike? Ili smo možda još više upali u nju?

Međutim, možda je *it* to put u filozofiju, zbilja dospeti u nepriliku, upasti u bezdanu smetenost u kojoj se više ništa ne razume. Duboka začuđenost jeste tajanstvena snaga koja prirodni svet bezupitne samorazumljivosti preokreće i obrće u upitnost koja iz bljutave svakodnevice i pohabanosti ponovo zadobija čar zagonetnog. Ali da li je ova začuđenost u našoj moći ili nas ona katkad premašuje? Jesmo li joj toliko nadmoćni da bi mogli da je prizovemo i pronađemo ulaz u filozofiju? Je li to, dakle, pitanje milosti, iskusiti veliku i duboku začuđenost i na osnovu nje primiti filozofsko pitanje? Ili smo mi *uvek*, naime, u osnovi naše egzistencije u začuđenosti? Doduše tako da je većinom zastiremo našim interesima, sklonostima i zanimanjima. Ako bi bilo tako, onda bi i *filozofija* već stalno bila u nama, premda većinom ne *budno*, dakle, skriveno i pritaženo, bila bi nam, putem nas samih, našom radinošću, brigom, potrebama, strastima i radostima, oduzeta?

Ma kako moglo da bude s tim, dakle, ma koja da je vrsta puta u filozofiju, on, kako smo videli obzirom na Huserla i Hajdegera, otpočinje promišljanjem »naivnosti«. Međutim, to da je jedan filozofski pojam o predfilozofskoj »naivnosti« naivnog, prirodnog života u svetu postavljen da bi onda ostao kao takav i time nestao iz filozofskog interesa, to ne bi smeo biti prvi korak mišljenja. *Naivnost je trajni problem filozofije*. Ona još nije pojmljena time što je okarakterisana kao *ona* vrsta ljudskog tubivstvovanja koje ne filozofira. Naprotiv, filozofija mora da ono što se pojavljuje samo kao neki faktum pokaže u njegovoj unutrašnjoj nužnosti. Filozofija mora učiniti pojmljivim kako uopšte dolazi do nefilozofirajućeg naivnog držanja čoveka. Uvod u filozofiju koji se samo odbija od jednog nedovoljnog pojma naivnosti, brzo i lako dolazi do teme za svoje tobožnje filozofsko propitivanje. Ali to da je on i dalje uhvaćen

u neprozirnim pretpostavkama i predrasudama, u bezupitnim samorazumljivostima prirodnog gledanja na svet, mora mu onda nužno izmaći. Radikalnost sa kojom se prirodno držanje prema svetu kao takvo stavlja u pitanje, unapred odlučuje o dubini mogućeg filozofskog propitivanja. Uvod u filozofiju mora sasvim ozbiljno uzeti *otpor* spram filozofije koji se ispoljava u naivnosti života. Da li je ova naivnost, merena mudrošću filozofije, samo *manji stepen* uvida, skoro nešto kao glupost? Dakle, nešto poput fatalne nezgode u koju je ljudski rod pogrešno postavljen: nedovoljnost opšte sazajne moći? Da li se to što filozofija uopšte uzv ne pobeđuje i što se čitav ljudski život ne uređuje prema umnim načelima osniva samo u jednoj nezgodnoj ograničenosti duhovne snage množstva? U takvoj perspektivi ne poima se ni problem naivnosti niti bit filozofije.

Mislioci, kod kojih smo pokušali da predočimo problem prirodnog gledanja na svet kao polazište filozofiranja, potpuno su pojmlili da se ovde radi o *fundamentalnoj tendenciji života* a ne samo o privativnom modusu uvida: dakle, o centralnoj moći života a ne samo o nemoći za znanje. Za Huserla, objektivizam Prirodnog Stava, koji smo mi interpretirali kao pomućenost bivstvujućim i kao obuhvaćenost u svetu, nije otklonjen slamanjem ove objektivističke fiksiranosti za Stvari, nije odstranjen radikalnom refleksijom koja sazajni pogled obrće i okreće u stalno zaboravljene dubine života subjektivnog ostvarivanja koje tvori smisao, nego to uspeva tek onda kada u ovom radikalnom okretanju ka subjektu budu osvetljeni subjektivni motivi koji vode ka objektivizmu Prirodnog Stava i konačno ga omogućuju. Tek filozofskim rasvetljavanjem subjektivnih izvora objektivizma dolazi za Huserla do stvarnog bavljenja problemom Prirodnog Stava. Isto tako i za Hajdegera, sprovođenjem »ontološke diferencije«, dakle, razlikovanjem bivstvujućeg i bivstva, ovim aktom rođenja filozofije, indiferencija se ne prevazilazi i ne ukida, nego se njime problem pretstavlja tako da se filozofski mora pokazati kako i zašto najčešće može doći do poravnavanja razumevanja bivstvovanja, kako i zašto tubivstvovanje zapada u ravnodušnost.

Naivnost, kao fenomen života, daleko je od toga da je samo neki negativum, kako bi olako moglo izgledati gordosti filozofije. Nije li ona nesalomiva sigurnost koja počiva u sebi, dobra savest života, njegova izvesnost da zbilja bude »veliko zdravlje«? Niče, koji je pokušao da filozofira iz »optike života« morao je da vidi instinktivnu sigurnost života, njegovu bezupitnost u celini, njegovu naivnost upravo kao nešto pozitivno, i u filozofiji kao razrešenju naivne sigurnosti života spozna propast i »negativno kretanje«, simptom dekadencije. Ovo nije samo neki osobiti Ničeov aspekt, koji još jednom sve Stvari postavlja na glavu. Filozofija kao napad na čvrstu sigurnost prirodnog gledanja na svet možda je opasna stvar i odiše jednom dubokom dvoznačnošću; ona je kao i sve stvaralačko u susedstvu razaranja. Ona postaje novo zasnivanje ljudskog tubivstvovanja samo slamanjem razvijanih i poštovanja dostojnih formi. A ako čvrstina i stalnost ljudskog života imaju bezuslovnu vrednost, onda je atinski sudija s punim pravom osudio Sokrata koji je svo-

tim *bivstvuje*, onda istina čulne izvesnosti takode mora biti *bivajuća*, tj. postojati. Hegel daje primer: Sada jeste noć, zapisivanjem se istina ne može izgubiti; pogledamo li sada ovoga podneva ovu zapisanu istinu, ona je izvetrla,²⁰ istina Ovoga nije postojeća i postojava, nego samo sadašnja. Ali Sada je ipak postojano, ono je uvek sada. Ovo Sada negira svaki sadržaj i ne pripada mu; ovo održavajuće Sada nije neko neposredno, nego je isposredovano, ono nije neko ovo Sada kao Sada, koje prethodi nekom Ovom, nego pripada uvek nekom Ovom, ono je »opšte«. I tako se onda pokazuje da je *opšte* u stvari ono istinito čulne izvesnosti, koja ipak veruje da ono svoje istinito ima u Ovome, u pojedinačnom. Ovo je, međutim, odlučujući uvid od koga sve zavisi, naime, da je *upravo ono pojedinačno kao pojedinačno ono opšte, naime, opšte Ovo*. A ovo *opšte Ovo* je ono što čulna izvesnost iskazuje, kada govori. U našem mnenju mnivano je, međutim, uvek određeno Ovo, ali ono, mnivano na taj način, nikada nije neposredno izgovorljivo. Ono što važi za *Sada*, Hegel pokazuje zatim i za *Ovde* i u onome *Ovde* pokazuje istu dijalektiku, naime, da je ono iskazivo samo kao jedno *opšte Ovde* koje je odvojeno od pojedinačnog *aisthetón*. S druge strane, on zatim to isto pokazuje na ovome *Ja*, upravo to da je ono uistinu ono *opšte*. Predmet čulne izvesnosti kao i njeno *Ja* jesu opšti a ne nikako ono pretpostavljeno pojedinačno. Međutim, ako mnivanje takode ne može da izgovori to *Ovo* zato što je ono kao iskazano uvek samo *opšte Ovo*, možda bi ga ipak moglo pokazati? Ali kako bi mi mogli pokazati ovo *Sada*? Ono je već prestalo da biva time što je pokazano; to *Sada*, koje jeste, jeste neko drugo nego ono pokazano; ono pokazano je već jedno prošlo a ne *bivajuće Sada*. Ni putem pokazivanja ja ne dolazim do pojedinačnog ovog, koje bi bilo neko bivstvuje. Rezultat misaono veoma teško dijalektičkog objašnjavanja o biti čulne izvesnosti mogli bismo sažeti ovako: *neposrednost* prirodnog gledanja na svet sebe izgovara u mnivanju čulne izvesnosti, koja veruje da ima bivstvo u onom pojedinačnom zbiljskom, onom gledanjem i slušanjem itd.; — da ovo naivno gledanje na svet o bivanju-zbilj-

skim onog pojedinačnog u prvom filozofskom postavljanju pitanja o ovoj neposrednosti već propada u dijalektički čulne izvesnosti, koja pušta da bude očito da je bivstvo koje se primećuje u *aisthesis* zaista ono *opšte*, naime *opšte Ovo*.

Ukidanje naivne vere u bivstvo, vere neposrednog držanja prema bivstvujećem, Hegel izražava ovako: »U tome pogledu može se onima koji zastupaju onu istinu i izvesnost realiteta čulnih predmeta reći da njih treba uputiti u najnižu školu mudrosti, naime, u stare eleuzinske misterije Cerere i Bahusa, da prvo treba da nauče tajnu jedenja hleba i pijenja vina; jer onaj ko je u te tajne posvećen ne samo da dospeva do sumnje u bivstvo čulnih stvari, već i do očajanja zbog njega, i na njima delimično sam on izvršava njihovo ništavilo, delimično gleda kako ga one samo izvršavaju. Ove mudrosti nisu lišene čak ni životinje, nego se pokazuje da su u nju najdublje posvećene; jer one ne zastaju pred čulnim stvarima kao pred onima koje bivaju po sebi, već ih se očajavajući zbog tog realiteta i obuzete potpunom izvesnošću u njihovu ništavnost bez ustezanja laćaju i proždiru ih; i kao životinje tako i cela priroda slavi te otkrivene misterije koje uče u čemu se sastoji istinitost čulnih stvari.«²¹

S nemačkog: Dušan Dorđević Mileusnić

15. Hölderlin, *Sämtliche Werke*, Stuttgarter Ausgabe, Hrsg. von F. Beissner, Bd. 4/1, Stuttgart 1961, S. 65.

16. G.W.F. Hegel, *Phänomenologie des Geistes*, Hrsg. von Johannes Hoffmeister, Hamburg 1952, S. 69.

17. G.W.F. Hegel, *Wissenschaft der Logik*, u: *Sämtliche Werke*, Jubiläumsausgabe, Bd. 4, Stuttgart 1928, S. 45f.

18. G.W.F. Hegel, *Phänomenologie des Geistes*, Hrsg. von Johannes Hoffmeister, Hamburg 1952, S. 32.

19. Ibid., S.42f.

20. Up. *ibid.*, S. 81.

21. *Ibid.*, S. 87f.

ulica asje lacis

valter benjamin

Ova se ulica zove
Ulica Asje Lacis
po onoj koja ju je
kao inženjer prokrčila u autoru

ORUŽJE I MUNICIJA

Bio sam došao u Rigu da bih posetio prijateljicu. Njena kuća, grad, jezik, bili su mi nepoznati. Niko me nije sačekao, niko me nije poznavao. Dva časa sam usamljen lutao ulicama. Nikada ih nisam ponovo video takvim. Iz svake kućne kapije sukljao je plamen, iz svakog kamena na uglu vrcale varnice a svaki tramvaj proletao bi poput vatrogasnih kola. Ona je, u stvari, mogla da izide baš iz te kapije, da iskrсне iza onog ugla i sedi u ovom tramvaju. No, od nas oboje, ja sam mora, po svaku cenu, da budem prvi koji će ugledati onog drugog. Jer, ako bi ona na mene položila fitilj svog pogleda, ja bih se morao rasprsnuti poput magacina municije.

PRVA POMOĆ

Jednim pogledom sam mogao da obuhvatim celu najhaotičniju četvrt, mrežu ulica koje sam godinama izbegavao, onog dana kada se tamo preselilo voljeno biće. Bilo je to kao da je na njegovom prozoru instaliran reflektor koji okolinu preseca svetlosnim snopovima.

UNUTRAŠNJA ARHITEKTURA

Traktat je arapska forma. Po spoljašnjem izgledu je neuređen i neupadljiv; nalik je tako fasadama arapskih zdanja čija organizacija počinje tek u dvorištu. Ni organizovana struktura traktata ne može se spolja primetiti nego se otkriva tek iznutra. Kada je sastavljen u poglavljima, ona nemaju svoje verbalne naslove nego su označena brojkama. Površ njegovih rasprava nije obojena živopismo, već je, štaviše, prekrivena ornamentalnim prepletima čije se vijuganje nigde ne prekida. U ornamentalnoj gustoći takvog načina izlaganja poništava se razlika između temetskih izvodenja i digresija.

PRODAVNICA PAPIRNE ROBE I PISAČEG PRIBORA

Planovi Farus. Poznajem jednu koja je rasejana. Tamo gde su meni sruke imena mojih snabdevača, mesto gde čuvam dokumente, adrese mojih prijatelja i poznanika, čas urečenog sastanka, tamo su njoj politički pojmovi, partijske parole, isposvedne formule i naredbe. Ona živi u gradu parola, stanuje u četvrti zavereničkih i zbratimljujućih izreka, gde svaka uličica zagovara neku boju a svaka reč ima bojni poklič za odjek.

Čestitke. »Iz trske se stisne/ Svetom mnogo šećera./ Neka i iz moga pera/ Nežnosti mnogo sklizne!« Ovi se stihovi nadovezuju na »Srećnu čežnju« poput bisera koji se skotrlja iz otvorene ostrigine školjke.

Džepni kalendar. Ništa karakterističnije za Nordijca nego da mora, kada voli, da pre svega i po svaku cenu bude sam sa sobom. Najpre mora da sam razmotri svoja osećanja, da u njima uživa pre nego što izide pred ženu i izjavi joj ih.

Pritiskač za pisma. Trg Konkord: Obelisk. Ono što je pre četiri hiljade godina u njemu bilo pokopano, počiva danas usred najvećeg od svih trgova. Da mu je to bilo proročeno — kakav silni trijumf za faraona! Da će prva zapadna civilizacija jednom, u svome središtu, držati spomenik njegovoj vladavini! Kako doista izgleda ta slava? Niko od deset hiljada, koji ovuda prolaze, ne zastaje; niko od deset hiljada, koji zastanu, ne mogu da pročitaju natpis. Tako cela slava ostaje na onome što je bilo obrečeno, a nijedno proroštvo joj nije nalik po lukavstvu. Jer, besmrtnik je tu poput tog obeliska: on reguliše duhovni saobraćaj čiji šumovi ga okružuju, a natpis, sahranjen u njemu, niko me nije od koristi.

GALANTERIJSKA ROBA

Neuporedivi jezik mrtvačke glave: obedinjava potpunu bezizražajnost — crni-

lo njenih očnih duplji — s najdivljijim izrazom — iskežene čeljusti.

Čovek koji veruje da je napušten čita i pati videći da je stranica koju hoće da okrene već razrezana, te da joj ni on više nije potreban.

Darovi moraju tako duboko da pogode onoga koji ih prima da se on užasne.

Kada mi je cenjeni, obrazovani i elegantni prijatelj poslao svoju novu knjigu, u trenutku kada hoću da je otvorim zatičem sebe kako popravljam svoju kravatu.

Onaj ko pazi na pravila ophodjenja, ali odbacuje laž, nalik je čoveku koji se dođuše odeva po poslednjoj modi, ali na sebi ne nosi nikakvu košulju.

Kad bi mastilo u nalivperu teklo tako lako kao što se dim izvija s vrha cigarete, onda bih bio u Arkadiji svog spisateljskog posla.

Biti srećan znači bez straha biti svesatan sebe.

UVEĆAVANJA

Dete koje čita. Iz školske biblioteke stiže knjiga. Deoba u nižim razredima. Samo se pokatkad usuđujemo da izrazimo želju. Često sa zavišću kako željene knjige idu u druge ruke. Konačno, dobijate svoju. Tokom jedne sedmice bili ste potpuno predani kovitlacima teksta koji vas je meko i krišom, čvrsto i neprestano obavijao poput snežnih pahuljica. Stupili ste u njegega s bezgraničnim poverenjem. Tišina knjige, tišina koja vas sve većma zanosi! Njen sadržaj čak nije ni bio tako važan. Jer, ta čitanja pripadaju još vremenu kada ste sami sebi izmišljali povesti u krevetu. Dete sledi njihove poluzavejane tragove. Dok čita, uši su mu napregnute; njegova knjiga leži na odveć visokom stolu, pa mu jedna ruka uvek leži na listu. On još mora da pustolovine junaka očitava u vrtlogu slova poput neke slike i poruke u vejavici pahulja. On udiše vetar događaja i sve figure mu dišu u lice. Dete je veoma blisko izmešano s likovima kao odrasla osoba. Neizrecivo je uzbuđen događanjem i rečima koje se razmenjuju, i kada ustane — sav je pokriven snegom čitanoga.

Dete koje stiže s velikim kašnjenjem. Časovnik u školskom dvorištu izgleda da povređuje njegovu krivicu. On pokazuje